

FORRÁS

Tisztelendő Urak!

Szabad szólás! Magyarok szerint! Bizony szabad, kivált, ha igazat szól az ember, úgy ám, de nem mindenkor szabad kimondani az igazat, mert mondd igazat, betöröd a fejed, de mi azt tartjuk, hogy szabad, mert árt a jónak, ki a gonosznak enged. Hányan vannak kendtek? Vagyunk uram vagy húszan. Lássunk hát a dologhoz. Morogjanak kendtek — morogjunk? Bizony, mert míg él az ember, morog, és hogy éljen morognia is kell — de a szegény ember akárhogy morogjon is, mégis szegény marad. Ó, jó földi, nem lehet minden ember gazdag, mert — és a szegény ember is csak úgy lehet boldog a maga szegénysége mellett, mint a gazdag a sok kincse mellett, csak jó erkölcsű legyen, mert csak a jó erkölcs teszi az embert emberré, tudja-e kend mit tesz ez a szó: ember? Tudom uram, hogy az ember első teremtménye az Istennek az angyalok után és hogy az Isten képére és hasonlatosságára lelkére nézve van teremtve. De a magyar is azt tartja, hogy nem minden ember ember, hanem csak aki jó erkölcsű. Az igaz uram, de amint tapasztaljuk, nem sokat adnak mostani világba a jó erkölcsre, mert már káromkodni szabad, azért nem verik meg, bőjt nincs, mert a mi papunk sem bőjtől, de amint hallatszük, hogy már a legnagyobb rabokat sem fognak verni, én ugyan nem bánom, csak elég az hozzá, hogy már a papoknál is vesz a jó erkölcs, ezt bebizonyíthatnám a mi papunkkal. Hogyan? Úgy uram, hogy ha elbeszélénk az ő viseletét, azt mondaná az úr, hogy az lehetetlen, azért, hogy a papokra szintűgy ügyelnek a püspökök, a kanonokok, mégpedig szorosabban, mint mireánk a vármegye. Az igaz uram, meg is mondta egyvalaki, milyen jó erkölcsű a mi papunk, mikor ezeket írta faljára: huncut pap, kurvás pap, lator pap sat sat. de még azt is, aki ötet jól meghajigálta, mikor egyszer későn estve ment haza a malomból. Ugyan hogy volna ő jó erkölcsű pap, mikor őhozzá becsületes asszony nem mer menni, mert csókoltatja magát az asszonyokkal, és a ruhájukat erőszakosan emelgeti, azt beszélte az én komám felesége, hogy úgy tett neki, mikor ágybirt¹ vitt neki. De úgy tesz ő, mikor a keresztség után mennek nála beiratni, úgy tett P. kerülő feleségével és avval hitegeti az asszonyokat, hogy az nem vétek! No hallotta ezt valaha keresztény ember a jó paptól, mikor maga az Isten tiltja 10 parancsolatokba a paráznaságot, és az Isten 10 parancsolatjába nincsen semmi kivétel! Hát nem elég neki a gazdasszonya, vagy azok, akiket Miskolcra hord neki egy vén boszorkány szép szén [= szín] alatt, hogy ők kötött papucset vagy botost [?] árulnak, úgy beszélte az ő gazdasszonya az asszonyok előtt, mikor kendert csináltak nála — azt is beszéltek, hogy a kántornét is bírja, azt én is hallottam, és hogy azért nem akarta volna elbocsátani a kántort. Hát azt hallotta-e kend komám, mit csinált Malináknéval? Azért haragszik Malinák a papra, maga Malinák beszélte peczérbe [?] és azért nem járnak templomba. Vagy az uraság bodnárnéjával, hát osztán hogy merne ő hozzá menni egy becsületes asszony? Nem bánja ő, becsületes, nem becsületes. Bizony a Kovács Matyi sem barátja a papunknak, mert karmazsin csizmát ígért a mátkájának, mikor katekizmusra jártak, mondta ő a Matyinak: hát te minek jöttél, hiszen te már tudod, de a Matyi tudta, hányat ütött az óra. Vagy a becsületes pap kerestet fejébe szolgálójával! De van is becsülete feje személynek ő előtte, ne is menjen a férfi rossz felesége ellen ő hozzá panaszra, mert így fizeti ki: te huncut, rút, te zshivány, te lator, te kutyaverő, hát kutyád neked a te feleséged, azt mondom neked papi hitemre, hogy vagy bezáratlak vagy megveretlek. A gazdasszonyát Zsuzsó fiannak hívja, az asszonyoknak mutogatja, mint tesznek, mikor a katonák el akarnak menni, hogy akkor farokkal vakarják, és mikor hallják, hogy jönnek, akkor a hasokkal, komámasszony, jönnek a katonák. A fiatal menyecskéktől azt tudakozza, hogy hányszor hált már az urával. Hát te Hanyi, kivel hálsz az éjszaka, az urad Ilőgba [?] van vagy mésszel [?]. Ugyan, mondja meg a keresztény ember, mi gondja van neki arra, illik-e az becsületes paphoz. Vagy becsületes papot szokták bakterházba zárnai a bakterok, mint ötet, vagy látta a kend becsületes papot úgy járnai, mint ő jár lesütött fővel, kendő a szájába, és neki hiába köszön az ember. Bizony szó ide, szó oda, hanem az igazat nem lehet tagadni, és olyan embernek, mint ez a mi papunk hírét se hallottam, ámbár az előbbeni papunk² is menyecske ember volt, de mégsem volt oly szemtelen, mint ez, és neki veszett teremtette csak annyi, mint nekünk az Isten áldja meg. De az a ringyó is tud káromkodni, nem hiába, hogy katonáné volt. Azt hallották kendtek, mi történt N. fiával? A pap nem kapott embert bitangba sövényt fenni, tehát elhívatta ezt a fiút. S elmegy a fiú napszámért, ad neki a gazdasszony tíz garast, a fiú megolvassa a pénzt, s mondja: ifiasszony, ennyi a napszáma a sövényfonónak, hiszen engem egy ezüst húszasra hittak, bizony ha tudtam volna én el nem jöttem volna, erre a gazdasszony: ne locsoj, te huncut, te zshivány, hát mijét loptam el az asszonyt — szól a fiú, és ő kikapja olyan kis meszes tálból olyan kis meszelőt és a fiú után hajintja. A fiú visszafordul, felkapja ő is a meszelyőt és vissza vele, úgy hogy eltalálta ő kemmét [= ökelmét] homlokára. Tehát mi lett a vége? A fiút megverette pap a városházánál, azért, hogy visszadobta gazdaasszonyába a meszelőt, annak pedig, hogy a ringyó gazdasszonya huncutolta, zshiványozta a fiút semmiért, annak nincs törvénye, és még azt akarta, hogy fizessen neki vagy 100 forintot fájdalomért. Hát a becsületes fiúnak huncut, zshivány szavakért ki fog fizetni? Vagy mit tett az Aichinger leányával, a szegényt kikergette tisztnek székéből csúfosan, és az ő fattyat vetett gazdaasszonyának szabad akármelyik székbe ülni. Noiszen én nem tudom, hová tette az eszét pap létére. Már egész bolondja annak a czurhónak [sic!] és akárhogy van vele, ördög vigye csak okosan tenné, amit tesz, ne

¹ Ágybér (párbér) = egyházközségi adó a lelkész ellátása céljából.

² A korábbi diósgyőri plébános 1822–1829 között Mahovszky József volt. Vö. BALÁZS J.: i. m. 23.

volna botránkozásra a népnek, hanem neki mintegy van ott valaki, vagy nincs, ő egyre csak a Zsuzsója körül forgolódik, dicsekszik, hogy neki milyen jó gazdaasszonya van, neki azólta van valamije, miolta ő van nála, és az a szajha már annyira elbízta magát, hogy maholnap kezét fogja csókoltatni. Bizony aki odamegy először az ifjasszonykának köszönjön, mert másképpen nincs grátia. Bizony, komédiás ő, ösmerik őtet a szentistványiak is, vagy a zsolcaiak, a volt hutai³ kántor haragudott rá nagyon, hogy mikor ott volt kántor, ezt a mi papunkat találta feleségével, és hogy hallgasson, adott neki kontraktust 100 forintról, és azért a 100 forintért járt hozzá, azt maga a kántor beszélte nekem. Mindenképpen nagy mester ő Kissel [?] az uraságtul sok fát, hogy most a templomnál, most az oskolánál, vagy a kántornál vagy a harangozónál kerétést fog csináltatni, a fát behordatja velünk bitangba, és ezután ölfát csinál belőle, vagy szőlőkarót és eladja Miskolcra. Ő azt gondolja, hogy a paraszt ember olyan buta, tudjuk igen jól, kicsoda ő. Én miolta őtet úgy ösmerem, mint most, én azóta nem voltam nála gyónni, nem is megyek, ha százszor kiadja is, mint szokott, mintha nem tudnánk kötelességünket, ő nem beszél az emberhez, mint más becsületes pap, ha rivakodik [?], őhöz csak holmi vénasszonyok, akik templom földjét csókoltatnak, járnak gyónni. No de kinek is volna őhöz a bizodalma, mikor olyan ravasz, hogy még a szent gyónásnál is erőtetű fejtér személyeket paráznaságra, ezt beszélte Grüber vinclérnéje⁴ és a hámososi molnárnak a testvére, hogy úgy tett velek, mikor egyszer gyónni voltak nála, az igazán az égbe kiáltó vétek, én azt is hallottam, hogy a professort⁵ azért túrta ki, hogy a feleségét nem tudta lábáról levenni, és most azt beszélnek, hogy a mostani professorhoz adja a gazdasszonyát, ő maga dicsekedett véle, és meglehet, mert oda jár kosztra, ej talán nem bolond, hogy azt a fattyat vetett kurvát elvegye. De én is hallottam azt, és hogy azért nem engedett neki elvenni a hutási forster⁶ leányát, hogy a gazdasszonyát tolhassa nyakára. Úgy is azt beszélnek, hogy ő is hál vele, mint a pap. Én megint azt hallottam, hogy a prefektus szobaleányát szeretné elvenni, és a jámbor talán fél a paptól, mert a házasulandókat úgy szokta fenyegetni, várj te kutyaverő, majd kezembe kerülsz, az pedig kezébe van mindig. De ha elmegy neki fáért, mint béres fia vagy ganajt hordani, akkor jól van minden. De a béresnek nem mert volna ő véteni, mert az öreg bérestől úgy fél, mint a tűztől, elkerüli ő a bérest, amennyire csak lehet. Biz Isten öcse, nem papnak való ő, mert ő se énekelni, se prédikálni nem tud, de az oltárnál sem tesz úgy, mint más papok, ott is szaladgál tiszter is megy az evangéliumhoz, ágaskodik lábujjhegyére, és a nyomorult bunkóforma kezével hadaráz, a szegény prédikációt csak eldarálja. Nem úgy prédikál, mint más papok, mint mikor az alföldön járunk, vagy Miskolcon lehet hallani, akiket én már többször hallottam prédikálni, azok még a gondolatját is tudják az embernek, és úgy szívére beszélnek, hogy megérzi, de ez csak a sok kedves híveim, kedves híveim szavakkal elmondja ugyan azt, amit taval és harmadévi. Templomban vagyunk kedves híveim, azon kívül kutyaverők. Nem adná ő egy játékkártyát valamennyi prédikációért sem az ő breviáriuma. De jó csősz lett volna belőle, mert szeret mászkálni, de van is haszna, behajtott a nyáron temetőre N. ökrét, s addig ki nem adta, még 27 forintot nem fizetett érte, mintha a temető az ő rétje volna. És neki ne mondjon az ember tisztelendő úr, hanem főtisztelendő úr, de hol van a veres öve, majd adok neki azért az újmódi üdvözlétért. Az igaz, mihelyt én hazajöttem a templombul, akkor, mikor kiadta, hogy ne úgy imádkozzunk az üdvözlétet, mint eddig, elővettem az egri új katekizmust, talán abban van úgy, és azért reformálja, de abban is csak, mint mindig szoktunk imádkozni, de hát miért nem mondta, hogy ki parancsolta, az érsek-e vagy a római pápa. Bizony, ha a mi tiszteletesünk oly gyalázatos életű volna, mint a kendtek papja, mink régen odébb adtunk volna rajta, hiszen az olyan pap gyalázatjára van az eklésziának, attul semmi jót nem tanul az ember, és a paraszt ember kitől tanuljon valami jót, ha a papjátul nem. A szegény ember nem járhat 10-12 esztendeig oskolába, osztán papnak az a kötelessége, hogy minden jóra tanítson, jó példát mutasson a népnek. Miért nem kérnek kendtek magoknak más papot? Bizony, hidje el barátom, ezt a mi papunkat nem követhet az ember semmibe sem, mint kellene Krisztus szavai szerint, anélkül hogy vagy testének vagy lelkének ne ártson. A mi népiünk nem olyan, hogy civódna papjával, őbenne csak a prefektus tartja a lelket, mert látja, hogy a nép előtt nincs becsülete, sokszor maguk a tisztek is kinevetik őtet. Szépen járt ő forsterrel, valami fán vesztek össze, és a forster nem sokat cifrázott vele, kilökdöste szobájából a papot, voltak már neki sok kázusai,⁷ mint mikor a szegény késest felpofozta, meghuncutolta templomnál, mikor pénzt kért tőle valami kapocsért, amit csinált templom könyvére, ő a sok traktáival, hazudozással elsimítja a dolgot, és akinek panasza volna, annak kukkanni sem szabad, és tudjuk, hogy egyik varnyú a másiknak szemét ki nem vágja, tehát csináljon, amit akar, majd ad ő is számot valaha sáfárságáról.

Íme főtisztelendő urak, amiket hallottam, azokat csak éppen nem szórul szóra leírtam azért, mert a szemérem és az illedelem törvényeit nem akartam összetiporni egészen, mit tettem volna, ha szórul szóra írtam volna. És azért nem írtam alá nevemet, mert én béke embere vagyok, és ha sértők a szavaim, visszahúzó azokat. Nem tudom, megteszi-e azt a diósgyőri nép is.

Ha talán ebből botrány eredne, nem vonakodunk Sz.[ent] Ágostonnal tartózkodás nélkül kimondani: Si de

³ Az említett települések közül Szentistván Mezőkövesd és Tard között, (Alsó- és Felső-) Zsolca Miskolctól keletre (vagyis Diósgyőrrel ellentétes oldalon) található, a többi említett település (Ó- és Újhuta, valamint Alsó- és Felső-Hámor községek a Bükkben, Diósgyőrtől Eger felé haladva találhatóak.

⁴ Vincclér (vincellér) = itt: a szőlőbirtok kezelésével megbízott uradalmi tisztviselő.

⁵ Professor = itt: iskolai tanító.

⁶ Forster (förster) = erdész, erdőkerülő.

⁷ Kázus = eset, ügy.

*veritate scandalum sumitur, utilius permittitur nasci scandalum quam veritas relinquatur. Lib. de lib. arbit.*⁸

⁸ „Bár az igazság botrányjal járhat együtt, jobb, ha megengedjük a botrányt, mint ha lemondunk az igazságról.” Az idézetet névtelen levélírónk Szent Ágoston *De Libero Arbitrio (A szabad akaratról)* c. művéből eredezteti. A sok helyen idézett mondást számos hivatkozás tulajdonítja Szent Ágostonnak (Augustinus, 354–430), ugyanakkor az idézet mondatot a szöveg nem tartalmazza. Ennek azonosításában a mű magyar kiadása mellett az Interneten elérhető latin eredeti is segítségemre volt. Ld.: SZENT ÁGOSTON: *A boldog életről. A szabad akaratról*. Ford.: TAR IBOLYA. Bp., 1989.; ill.: *De Libero Arbitrio Libri Tres. – S. Aurelii Augustini Opera Omnia. Editio Latina*. [Online: http://www.augustinus.it/latino/libero_arbitrio/ — 2006. március 12.] A web-helyre Tóth Péter hívta föl a figyelmem, segítségét ezúton is köszönöm.) A mondás azonban nem tőle, hanem I. (Nagy Szent) Gergely pápa (590–604) Ezékiel próféta látomásaihoz írott kommentárjainak I. rész 7,5 fejezetéből való. Azonosítását megkönnyítette, hogy Aquinói Szent Tamás: *Summa Theologiae* c. műve II. részének 43,7. fejezetében hivatkozik rá. Ld.: *Sancti Thomae de Aquino Summa Theologiae*. Romae, 1895. [Online: <http://www.corpusthomaticum.org/sth3034.html> — 2006. március 12.], illetve ELIHAI, YOHANAN: *Juifs et Chrétiens, d'hier à demain*. Paris, 1990. c. művében pontosan hivatkozik rá. (Az angol kiadást használtuk: *Jews and Christians from Past to Future*. Jerusalem, 2001.)